

GÖK MEDRESE
İLAHİYAT
ARAŞTIRMALARI
2

Ruh Ölüm ve Ötesi

Gök Medrese
İlahiyat Araştırmaları
-2-
Ruh Ölüm ve Ötesi

Editörler
Doç. Dr. Hasan Özalp
Dr. Öğr. Üy. Abdullah Pakoğlu

ISBN
978-605-2072-48-6

YAYIMCI
Pikatron Medya Ltd. Şti.

Barbaros Hayrettin Paşa Mh.
No: 16 Vetro City Kat: 1/34
Esenyurt/İstanbul

MATBAA
72 Tasarım Ltd. Şti.
Sertifika No: 40022

YAPIM
Pikatron Medya Ltd. Şti.
Sertifika No: 33979

© Asitan | Eylül-2019
İstanbul

KARAMSARLIĞIN GÖLGESİNDE ÖLÜM VE İNSAN: SCHOPENHAUER

Nazlı OKUR AKDENİZ¹

Ölümün ilk akla gelen anlamı bir son olarak görünse de dinler için Ahiret hayatının başlangıcıdır. İnsan yaşamının gözle görülür kısmı ölümle son bulurken, ruh başka bir hayatta yeniden doğar. Bu Hindular da tekrar- bedenlenme (reincarnation), Budistler de tekrar-doğum (rebirth) olarak karşımıza çıkar. Ahiret (hereafter) terimini 113 kere kullanan Kur'an, tekrar dirilmeden (resurrection), yargılanmadan ve cennetten bahsetmektedir. İbadet ederken, pek çok Hristiyan düzenli olarak, Havarilerin Amentüsü'nü (Apostles' Creed) okur: 'Bedenin dirilmesine ve ilelebet hayata...inaniyorum.'²

Burada önemli olan ölümden sonra hayattan ne kastedildiğini anlamaya çalışmaktır. Terminolojik açıdan bakıldığında ölümsüzlük, 'ölmek' demektir. Bu, kendi içinde büyük bir çelişki barındırır. Sınırlı yetilerimizle algıladığımız bu dünya hayatında, ölüm gibi bir gerçeklikle karşılaşp varlığın son bulduğunu idrak etmek olağandır. Asıl mesele ölümsüzlüğü istemektir. Bu dünyada canlılığını yitiren beden aynı zamanda ölmeyi istemesi çelişkilidir. Buradan anlaşılması gereken bedenin yok olup nefsin varlığını sürdürecektir olmasıdır.

Nefsin ölümsüzlüğü hususunda üç ana şema vardır. Birinci görüşe göre, nefsin ölümden hemen sonra başka bir tür bedenle birleştiği görüşüdür. Bazı dinler, bu bedenin başka bir fiziksel beden oldu-

1 Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Felsefesi Yüksek Lisans Öğrencisi. n.okur88@hotmail.com

2 Peterson, Hasker, Reichenbach, Basinger, *Akıl ve İnanç*, Küre Yayınları, İstanbul 2015, s.354

ğuna inanırlar. İkinci şemaya göre, nefis ölümden sonra var olmaya devam eder fakat onun iş görmesi için gereken şeyleri sağlayan bir şeyle birleşinceye kadar iş görmez. Bazıları buna nefis uykusu diye işaret ederler. Üçüncü şemada, nefis bedensiz olarak var olmaya ve iş görmeye devam eder, ya geçici olarak veya kalıcı olarak bir bedenle birleşinceye kadar. Bu geçici bedensizleşmeyi Roma Katolikliği'nin araf öğretisinde görebiliriz.³

Ölümden sonra hayat lehine tecrübeden bağımsız argümanlara bakıldığında Thomas Aquinas'ın yaratışımızın gayesinin mutluluk olduğunu iddia ettiğini görürüz. Fakat bu mutluluğa bu hayatta değil, ölümden sonraki yaşantımızda ulaşabiliriz. Ona göre bedenimiz, irademiz zayıf, bilgilerimiz kusurlu ve bireysel talihimiz kararsızdır. İnsan Tanrı için yaratılmıştır, Tanrı'yı tam anlamıyla tecrübe edebilmek için de, öldükten sonra yaşamamız zorunludur.⁴

Tecrübeden bağımsız ikinci delil, ahlaki öncüllere dayanır. Immanuel Kant'a göre insanlar ölümsüz olmalıdır. En yüce iyiye bu hayatta erişilemez. Bu durumda eğer ahlaki kanunun etkisi olacaksa, eğer biz ona göre yaşama mecburiyetindeyssek, ölümden sonra yaşayabilmemiz zorunludur, en azından kutsal olabileceğimiz bir noktaya kadar. Ölümden sonra hayat ahlaki kanunun bir postulatıdır.⁵

Son bir argümanda Eflatun'un nefsin ölümsüz olduğu, çünkü bozulamayacağı, tahrip edilemeyeceği, parçalara bölünemeyecek cinsten basit olduğu yönünde iddiasıdır. Bu argümana da nefis, neden başka yollarla bozulmasın, mesela yok edilerek sorusu yöneltilecek düşünmeye çağırabilir.

Ölümsüzlük lehindeki argümanları ikna edici bulmayanlar, çoğunlukla zaten teist-olmayan bir dünya görüşünü benimsemiştir, buna karşılık bunları ikna edici bulanlara, hususi bir teist dünya görüşünü benimsemiştir. Burada, Tanrı'yla karşılaşmak ve kendi gayelerini Tanrı'da gerçekleştirmek vazgeçilmez bir rol oynar ve ahiret hayatı bu imkanların daha yüksek düzeyde gerçekleşmesini sağlar.⁶

3 *A.g.e.*, s.370

4 *A.g.e.*, s.398

5 *A.g.e.*, s.399

6 *A.g.e.*, s.401

Mead kelime anlamı olarak, 'dönülecek, döndürülecek yer' manasına gelir. Buradan da öldükten sonra gidilecek başka bir alem olduğu düşüncesine kapılmak aşıkardır. İnsan, içinde bulunduğu aleme nereden geldiğini, niçin geldiğini, yaratılış gayesini sorar. Bu sorulara mantığı ya da inancı doğrultusunda cevaplar arar ve nihayetinde zihninde konumlandırır. Tüm bu sorular eskatoloji (mead problemi) nin içinde yer alır. Mead meselesinin ruhun ölümsüzlüğü ile ayrılmaz bir ilişkisi vardır. Bu problem felsefede 'ölüm' veya 'ruhun ölümsüzlüğü' adı altında işlenir, İslam felsefesi ve Kelam'ın da ise 'dönülen yer' anlamına gelen 'mead' terimi ile ifade edilir ki, bu insanın dönüp varacağı ikinci bir alem, Ahiret yurdu demektir.⁷

Bizim esas konumuz olan Schopenhauer'de ölüm ve ölümsüzlüğe baktığımızda, Schopenhauer'in kötümser felsefesi içinde onun duygudaşlık etiğini, ölüm korkusunu, ölümü ve ölümsüzlük düşüncesini görmekteyiz. 19. yüzyılın tartışmasız en önemli düşünürlerinden biri olan Arthur Schopenhauer, düşünceleriyle kendisinden sonrakileri de etkilemiştir. Onun kötümserliğine sebep olan, hatta kadınlara dair olumsuz duygularının ilk kıvılcımı annesiyle olan ilişkisinde yatmaktadır. Babasının ölümü üzerine annesiyle de mesafeli bir çocukluk geçiren Schopenhauer için, pesimist görüşünün alt zemini oluşmaya başlamıştır.

Schopenhauer'in karamsarlığını ilkin, daha dar bir çerçevede kadınlar üzerine düşüncelerinden anlamaktayız. Kadınları ikinci sınıf insan olarak adlandıran Schopenhauer, kadınların sadece üremek için var olduklarını söyler. Schopenhauer'e göre, erkekler doğaları gereği, birbirlerine karşı kayıtsızdır; kadınlar ise doğaları gereği birbirlerinin düşmanlarıdır. Bunun sebebi hiç şüphesiz *odium figulinum*'dur.^{*8} Thomas Hobbes'un 'İnsan insanın kurdudur.' ifadesini Schopenhauer için kadın, kadının kurdudur, olarak yorumlamak yanlış olmasa gerek.

Schopenhauer için kadınlar, bir bütün olarak ele alındıklarında, kusursuz ve iflah olmaz birer cahil, birer zevksizdir ve de öyle

7 Hasan Özalp, *Farabi ve İbn-i Sina Düşüncesinde Ruh ve Ölüm Ötesi*, İlahiyat Yay., Ankara, 2014; Necip Taylan, *İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri*, İstanbul, 2013, s.151

8 Arthur Schopenhauer, *Dünyanın İstrabı Üzerine*, Çev. Ferhat Jak İçöz, Kafka Kitap, İstanbul, 2018, s.82

* Aynı işte olanların birbirlerini sevmemesi.

kalacaklardır.⁹ Özellikle Avrupalı hanımefendileri hiç var olmamaları gereken yaratıklar olarak görür. Onun yerine ev kadınlarını ve ev kadını olmayı umut eden kızları yeğler. Ona göre kadınlar ve kızlar bu doğrultuda eğitilmeli, küstah ve kibirlilik için değil, evcimenlik ve itaat için. Bu nedenle de Avrupalı kadınlar Doğu'daki kadınlara göre daha mutsuzdur.¹⁰

Schopenhauer daha da ileri giderek kadınların bencilliğinin bir çok kadını *filles de joie** olmak zorunda bıraktığını söylemiştir. Hayat kadınları birer kurbandır ve buna sebep olan yine kadındır. Sistemin tek eşliliği, aristokrat kadınların eziciliği, küstahlığı diğer kadınlara pek bir seçme hakkı bırakmamıştır. Eğer erkekler birden çok kadınla evlenebilselerdi, pek çok kadın bekar kalmazdı. Güçlerinden daha ağır işlerde ya da kötü şartlarda çalışmak mecburiyetinde olmazlardı. *Hanımefendilik* rüyası olmasa kadınlar çok daha mutlu olurdu ve sadece *kadınlar* olurdu. Avrupalı mutsuz kadınlar değil.¹¹ Schopenhauer'in daha en temelde kadın-erkek arasında yaptığı bu ayırım ve eşitsizlik düşüncesi bile dünyanın, yaşanılabilir bir yer olmadığını ufaktan da olsa gösterir niteliktedir.

Schopenhauer'in öğretisi Hint felsefelerine ve dinine dayanır. Ona göre bu dünyanın fani olduğunu ilk kez Hintli düşünürler göstermiştir. Yaşanılan dünyada her şey geçicidir ve ölümlüdür. Hiçbir şey olduğu gibi kalmaz, bozulur, değişir ve nihayetinde yok olur. Yaşayan her şey varoluşunun cezasını, önce yaşayarak daha sonra ölecek ödemek zorundadır. Dolayısıyla *malum poenae* (cezanın kötülüğü) *malum culpaeya* (suçun-günahın kötülüğü) göredir. Dolayısıyla Budacıların adlandırdığı şekliyle bu Samsara'da, *miseria humana* (insanın ıstırap ve sefaleti), *nequita humana* (insanın kötülük temayülü) ve *stultitia humana* (insanın budalalığı) birbiriyle tam olarak örtüşür ve biri ne kadar büyükse diğeri de o kadar büyüktür.¹²

Hint felsefesinde Samsara denilen doğum-ölüm-tekrar doğum döngüsü bu şekilde sürüp giderken insanların dünyevi duy-

9 Arthur Schopenhauer, *Dünyanın İstırapı Üzerine*, s. 85

10 *A.g.e.*, s.87

* Hayat kadını.

11 *A.g.e.*, s.89

12 Arthur Schopenhauer, *Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*, Toplu Eserleri 6, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, 2016, s.45

gulara bağlı kalmasının iki sebebi vardır; cehalet ve arzulara yenik düşmek. Bu duygular insanda kararsızlık ve huzursuzluğa yol açar. Schopenhauer'in karamsarlıktan can sıkıntısına varması gibi. Budizm'in temelinde de acı çekiş vardır. Bu acıyı duyumsamamak için insan kendiyile baş başa kalmalıdır. Bu Nirvana'ya ulaşmakla mümkündür. Schopenhauer'de Budizm'in Nirvana'sından esinlenerek *asketizm** önerir. Bu inziva, dünyadan tamamıyla el etek çekmek anlamında değil, içimizdeki istencin kırılmasına yöneliktir.¹³

Karamsarlık öğretisiyle felsefe tarihinde önemli bir yere sahip olan filozofumuz Schopenhauer, insan yaşamını trajediden ibaret görür. İnsanın yaşamı boyunca çile çektiğini, acısını doldurduğunda da artık bu dünyadan göçüp gittiğini savunur. İnsanı yaşatan şey de içindeki arzu güdüsüdür. Doymak bilmeyen arzu güdüsü ortadan kaldırılsa yaşamda acı çekmekte söz konusu olmaz, tekrar doğmak zorunda da kalınmaz. Arzu güdüsü yok edilince acı da yok olur ve Nirvana'ya, o mutlu ruha ulaşılır. Artık acı son bulmuştur, eşsiz bir ruh dinginliği yerini almıştır.

Schopenhauer'de dünya gerçek realiteden uzaktır. Dünya sadece tasarımlarımızdan ibarettir, kaynağını düşünen süjeden yani ben'den alan bir tasarım dünyasıdır. Schopenhauer'in amaçladığı dünya iradesine ulaştırmaktır. Asıl mesele görünenin ardındaki öze, metafiziğe varabilmektir. Burada kastedilen insan iradesi değil, dünya iradesidir. Yalnız insanda olmayıp, bitki, hayvan ve cansız tabiatta da bulunan, sınırlı yetilerimizle idrak edemeyeceğimiz ve etki edemeyeceğimiz bir irade. Schopenhauer iradenin bu kör belirlenimi karşısında bireyin yapabileceği bir şey olmadığını belirtir. Birey aciz ve bencil olarak kendini gösterir. Çünkü bu irade karşısında yapacağı bir şey yoktur. Schopenhauer'in bu pekte iyimser olmayan yaklaşımı, felsefe tarihi açısından 'kötümser filozof' olarak anılmasına sebep olur. Schopenhauer felsefesinde irade, tatmini imkansız olarak görüldüğü için, acı ve ıstıraba yol açar. Schopenhauer'in gözünde yaşamak acı çekmektir. Yaşamak bu kör gücün oyuncağı olmaktan başka bir şey değildir.¹⁴

13 Doğan Özlem, *Etik, Ahlak Felsefesi*, Notos Kitap, İstanbul, 2014, s.107-108

* Münzevilik

14 Ahmet Cevzici, *Etik Ahlak Felsefesi*, Say yayınları, İstanbul 2015, s.284

Schopenhauer'ın bireye bakışında özgürlük önemli bir yer tutar. Bununla birlikte Şeref Prensibi kavramının da ayrı bir yeri vardır. Şeref prensibi, insanın özgürlüğü ile yakın bir ilişki içindedir. Tabiri caizse özgürlüğe karşı edilmiş bir hakarettir.¹⁵ Özgürlük denilince dilediğini bencilce yapmak akla gelmemeli ya da özgürlüğünü kötü işlerde kullanmak. Bu anlamda şeref prensibi erdemle de karıştırılır. Fakat bu doğru değildir. Çünkü şeref prensibi, her ne kadar insanı, daha düşük türden hayvanlardan ayırsa da onu hayvanlardan daha üstün görmez. Özgürlüğün yanlış kullanımı insanı, hayvanlardan daha tehlikeli ve ürkütücü yapabilir. İnsan dilerse erdemli eylemlerde de bulunabilir. Zaten sınırlı bir alanda sınırlı bir özgürlüğe sahip olan insanı, diğer canlılardan ayıracak olan onun erdemi, ahlakı, vicdanı ve merhametidir. Burada kastedilen özgürlük, bilen özneye yönelik, kötülüklerle dolu dünyada yaşam süresini doldururken en azından 'insan' kalabilmesi adına kullandığı bir yetidir.

Öte yandan, daha doğmadan her şeyi belirlenen bu dünyaya tesadüfen ve sadece kendisine çizilen kaderi yaşamaya gelen insan özgür değildir. Onun başına gelecekler, çekeceği ıstıraplar önceden bellidir. Bu hususta kelimenin tam anlamıyla bir özgürlükten söz edemeyiz. Fakat burada önemli olan insanın kendisine atfedilen etik, erdem, merhamet gibi özelliklerini bu acılar karşısında kullanabilmesidir. İşte insanın sınırlı özgürlüğü tam da burada başlar. Çünkü her şey, önceden belirlenmiştir. Birey bu kaos içinde günahlarının bedelini ödeme-ye gelmiştir. Doğmasının bedelini, bu dünyada ıstırap çekerek öder.

İnsanın yaşamı boyunca sıkıntılar, hatta felaketler hep onunla olacaktır. Böylesine kötü bir dünyadan insan nasıl kurtulabilir sorusuna Schopenhauer intihar yanıtını verir. Schopenhauer intiharı bir suç olarak görmez fakat doğru bir eylem olarak ta görmez. Yalnız budala insanların yapacağı bir iş olarak görür. Bu hayattan alınacak dersler alınmadan, hayatın anlamına ulaşılmadan yaşamına son vermek bir şey kazandırmaz. Amacımız ıstıraptan kaçmak değil, onun anlamını anlamaya çalışmak olmalıdır. Kimileri intiharı bir kurtuluş yolu görüp yaşamdan kurtulmayı ister. Aslında intihar onlar için yanlış bir seçimdir. Nitekim Schopenhauer'de intiharı çözüm yolu olarak görmez. Ona göre intihar, yeni işkencelerin çıkış noktasıdır. İntihar, türü değil bireyi inkar eder. İstenç ise yeni ıstıraplar için yeni bireyler ya-

15 Arthur Schopenhauer, *İnsan Doğası Üzerine*, Çev. Elif Yıldırım, Oda Yayınları, İstanbul, 2015, s.82

ratma peşindedir. Madem bu dünyaya gönderildik, o halde geliş amacımıza uygun olarak yaşamalı, sınırlı özgürlüğümüz içinde yaşanabilecek olanları yaşamalı ve nihayet ölümü beklemeliyiz. Ölümü de bir korku, endişe içinde değil, adeta düğün gününü bekler gibi beklemeli ve tebessümle karşılamalıyız.

İnsan doğası gereği içinde ihtiyaçlarla, güdülerle doğar. Beslenme barınma, güvenlik, cinsellik gibi. Bunlar hep doyurulması gereken şeylerdir. Fakat bunlar doyurulsa da hep yenisi, daha iyisi istenecektir. Oysa insanın bir gün mutlaka öleceğini bile bile her şeyi istemesi ve arzularını doyuramaması anlamsızdır. Üstelik arzularını tatmin etse bile yine mutlu olmayacaktır. Çünkü insan doyumsuzdur ve hayatı boyunca da mutlu olamayacaktır. Mutluluğu tatmin edilmesi gereken maddi şeylerde aramamalıdır. Dünya iradesini kırabilmek için insan önce cinsel hazdan ve kişisel çıkardan vazgeçebilmelidir. Amaç genel iyilik için çalışmak olmalıdır. Bunu ancak aziz insanlar başarabilir. Sadece bedenini ayakta tutacak kadar beslenme, dünya hazlarından elini eteğini çekmekle insan gerçek hazza ulaşır. Vakti geldiğinde de ölüm bir kurtuluş olarak karşısında durur.

Hayatın mutluluğu zevklerden ibaret değildir. Aksine hayattan zevkleri çıkardığımızda bize kalan acı ve ıstıraplar hayatın kendisidir. Schopenhauer'ın en dikkat çekici görüşlerinden birisi kötülüğü, olumsuz olarak görmemesidir. Bizim kötü diye nitelendirdiğimiz bir şey aslında olumlu olandır. Çünkü kendini fark ettirendir. İyiyi, güzeli hemen fark edemeyiz. Ama bir şeyde en ufak bir kötülük ya da acı varsa onu hemen fark ederiz. Tıpkı tüm bedenimiz sağlıklıyken, parmağımızdaki ufak bir kesigi fark edip acısını duyumsamamız gibi. İyilik ise, bir hazın bir acının sonlanması halidir. Burada bir son, bitmişlik vardır.

İnsan hayatı devamlı zevk sefa içinde olsaydı, doyumsuzluk baş gösterirdi ve insan can sıkıntısından kötü şeylere yönelmeye başlardı. Hırsızlık, tecavüz, cinayet gibi kötü şeylerin esiri olunabilirdi. Schopenhauer'e göre hayatı anlamlı kılan ıstırapların olmasıdır. İstıraplara rağmen hayat anlamlı değildir. Kötümser bir hayat tasviri, hayatın olumlanmasıyla uyumludur.¹⁶

16 Arthur Schopenhauer, *Hayatın Anlamı*, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul 2014, s.132

Hayvanlar için doyurulması gereken anlık hazlar vardır. Onlarda insanlar gibi tatmin edildikten sonra yeni hazlar peşine düşme yoktur. Anlık yaşarlar ve anlık tatmin olurlar. Böyle olunca hayvanlarda can sıkıntısı da olmaz. Can sıkıntısı insana özgüdür. Nitekim hayvanlarda ölüm korkusu da yoktur. İnsanlar gibi ölümü beklerken endişe ya da korkuya kapılmazlar. Anlık olarak tehlikenin farkına varırlar ve olay orada yaşanır biter. Ölüm korkusu hayvanlar için bir şey ifade etmezken insanlar için hep vardır ve bir köşede durur.

Bu açıdan bakıldığında hayvanların ve bitkilerin biz insanlardan daha mutlu oldukları aşıkardır. Çünkü insanlar geçim derdine, arzulara yenik düşerken mutluluğu bu dünyada arama çabasına girerler. Bu, beyhude bir çaba olmaktan öteye geçemez.

Schopenhauer'e göre her şeyin tesadüfen olduğu, insanların kusurluluğu ve sefaletin olduğu bu dünyanın olmaması daha iyi olurdu. Bu açıdan bakıldığında dünyanın iyi ve güçlü bir yaratıcı tarafından yaratılmadığı düşünülür. Burada Yaratıcıya karşı bir suçlama söz konusudur. Tıpkı çapkın bir babanın çocuğu gibi dünyaya suçlu gelen insan, varoluşunun cezasını telafi etmeye çalıştığı için acizdir ve sonu da bu sebepten ölümdür. Büyük dünyevi ıstırapların nedeni, iğrenç dünyevi günahlarda aranır.

Tüm insanların bu dünyaya gelme sebebinin acı ve ıstıraplarla baş etme olduğu düşünülünce, insanların birbirlerine karşı hoşgörülü, anlayışlı ve hayırsever olması beklenir. Bu dünyada ulaşılabilecek tek mutluluk budur. İnsanların birbirlerine yardımcı olarak acılarını hafifletmeye çalışmalarıdır. Aksi halde bu dünyada mutluluğu aramak saçmadır. Elde edilen olsa olsa geçici hazlardır, kısa mutluluklardır. Var olmadan önce nasıl hiç isek, öldükten sonra da tekrar oraya döneceğiz. 'Hiçliğin mutlu sessizliği'ne...

Yaşadığımız hayatı kısa kısa anlardan ibaret olarak görebiliriz. Hayattayken bir rüyada olduğumuzu düşünürsek, ölüm bizim için bir uyanıştır. Bedenimiz, kişiliğimiz ve tekil bireyliğimiz bu dünyaya aittir, geçicidir, fenomenaldır. Öldüğümüzde yok olan bedenimizdir. Çürüyüp giden, deforme olan duyularımızla algıladığımız bedenimizdir. Aslında bunun bir önemi yoktur. Çünkü yok olacaktır. Fakat özümüz, içimizdeki o töz dediğimiz cevher, tek başına var olmaya devam edecektir. Bu kendinde şeydir, istençtir. Bu açıdan bakıldığın-

da ölüm, asıl halimize geri dönüştür. Yaşadığımız hayat ise kısa süreli bir uzaklaşmadır. Doğumdan öncemiz hiç olduğu gibi ölümden sonrası da hiçliktir.

Hiçlikten bu kısa süreli uzaklaşma olan yaşam denilen olayda hayatın ıstırapları ağır geldiğinde, ölüm dehşetinin bile önüne geçtiğinde insan intihara karar verir. Bu bireyin kendi bedeni üzerinde verdiği bir karardır. Bu dünyada yapacak bir şeyi kalmadığını düşünür ve fenomenal düzlemdeki görüntüsünü ortadan kaldırır. Artık hayatını sonlandırmıştır. Geride kalan insanlar üzülmür, acıma duygusu beslerler. Çünkü artık yaşama dair hiçbir eylemi olamayacaktır. Ruhsal ıstırap fiziksel ıstırapın önüne geçmiştir ve bu durum iyileşmeyi bekleyip geçecek bir konumda değildir. Fiziksel ıstırapta iyileşmeyi bekleyebiliriz fakat ruhsal ıstırapta intihar tam da aranan bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ölüm, felsefenin gerçek ilham perisi ve esinleyici gücüdür ve bu sebepten dolayı, Sokrates felsefeyi ölüme hazırlık olarak tarif etmişti. Doğrusu ölüm olmaksızın felsefe yapmak pek zorlukla mümkün olurdu.¹⁷ Schopenhauer deneysel bakış açısıyla felsefenin, ölüm korkusunu yendiğini belirtir.

Kötülüklerin en büyüğü, her yerde tehdit edebilecek en kötü şey ölümdür; en büyük korku ölüm korkusudur.¹⁸ İnsan doğuştan içinde yaşama isteğini ve ölüm korkusunu beraberinde getirir. Hayatın tüm olumsuzluklarına ve zorluklarına rağmen yaşamayı ister. Bunun için elinden geleni yapar ve ölümden kaçır. İnsan bunu doğası gereği yapar, bu iradeden kaynaklı yaşama istencidir. Oysa ölüm kurtuluştur. Hakikate ulaşmaktır. Filozof ölümlerle tam bir barışıklığı gerçekten başarmalı, ölümden hiçbir biçimde ve hiçbir oranda korkmamalıdır. Bunu da tümüyle usunun gücüyle ve usunun yanını tutarak yapmalıdır.¹⁹ Buna da ancak azizler ve dehalar ulaşabilir.

Ölümsüzlüğü isteyen insan yaşamaya devam etseydi bile aynı

17 Arthur Schopenhauer, *Ölüm ve İçsel Doğamızın Yok Edilemezliği İle Olan İlişkisi*, İstanbul, 2014, s.5

18 Arthur Schopenhauer, *Ölümün Anlamı, Toplu Eserleri 11*, Çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul, 2016, s.53

19 Deniz Soysal, "Schopenhauer'de Ölüm ve Ölüm Korkusu Üzerine, *Dört Öge-Yıl 4-Sayı 8-Ekim 2015* s.120

zorunluluk içinde belirli eylemlerde bulunacaktı. Çünkü insan iradesi özgürlükten yoksundur. Oysa irade, ölümle tekrar özgür hale gelir. Gerçek özgürlük budur.

Schopenhauer'e göre insanlar bilinçleri yok olacağı için ölümden korkarlar. Ölüm anında bilinç kaybolacağı için insan acı duymaz. Ölümden korkan benliğin bilen yanı değildir, kör bir yaşama istemidir. Ruhun ölümsüzlüğüne inanılıyorsa bu demektir ki ölümden sonra daha mutlu bir hayat vardır. O halde insan sevinçle öleceği günü beklemelidir.

Gerek felsefe gerek din, ölüm korkusunu yenme noktasında buluşurlar. Felsefe bunu akılla yaparken din, inançla ruhun ölümsüzlüğünü vaat eder. Dünyada yaşayan tüm insanların ortak amacı buradaki acı ve ıstırapla baş edebilmek ve vakti geldiğinde o huzur dolu uyku haline geçmektir. Ölüm, bireyseldir, herkesin ölümü kendinedir. Ölümle birlikte bilinç ve akıl kaybolur fakat irade kaybolmaz. Schopenhauer ölümsüzlükten ziyade 'yok edilemezlik' tabirini kullanır. Nitekim 'yok edilemezlik' daha keskin bir tabirdir.

Ateist bir filozof olan Schopenhauer'e göre ölüm kurtuluştur. Nasıl ki var oluşumuzdan öncesini bilmiyorsak öldükten sonrası için de endişe etmemeliyiz. Schopenhauer ölümden sonra yaşama inanmaz. Ölümsüzlüğü istemek, bu dünyada çektiğin acıları yeniden istemekten başka bir şey değildir. Aynı hataları tekrar tekrar yapmayı istemektir. Bu dünyaya acı çekmeye gelmiş birisinin hala ölümsüzlüğü istiyor olması akıl alır bir şey değildir. Schopenhauer ölümsüzlüğü istemeyi saçma bulur. Ölüm ve ölümsüzlük düşüncesi, Schopenhauer felsefesinin zayıf noktalarındandır.

SONUÇ

Schopenhauer felsefesine genel olarak baktığımızda, kötümser bir yaşam görürüz. Dünya bizim bedenimizdedir ve bu iradenin esridir. İrade insanları kendi istekleri için adeta köleleştirir. En büyük hazzardan olan cinsellik dürtüsüyle üremeyi sağlar ve daha çok insanı hizmetine koşturur. Schopenhauer'e göre gerçek mutluluk ölümle mümkündür. Fakat bu dünyada da mutlu olmak isteniyorsa iradeyi yadsımak gerekir. İradenin isteklerine körü körüne uymamak, hazzdan kaçınmak gerekir. Bu görüşler bize Kynik yaşam tarzını hatırlatır.

Hazdan ve zevkten uzak köpeksi bir yaşam tarzı kendini gösterir. Bu dünyada mutluluk yakalanmak isteniyorsa yolu bundan geçer. Fakat bunu iradenin etkisi altındaki insanlardan çok azı başarabilecektir ve istisnalar da kaideyi bozmayacaktır.

Schopenhauer'in ahlak felsefesinin temelini iradeyi olumsuzlama öğretisi oluşturur ki bu da aslında dine uzanır. Bu dünyadan aşır, öbür dünyada kurtuluşa erme düşüncesi onun metafiziğini oluşturur. Onun ateizmi, irade metafiziğinin gizli dinselliğinin ürünü olarak karşımıza çıkar.

Manevi kurtuluş ölümle gerçekleşmez. Çünkü ölen bedendir ve ölüm maddi dünyaya aittir. Doğmadan önceki ve ölümden sonraki o hiçlik yaşantısı yani nihilizm, manevi kurtuluşun yoludur.

İnsanların özgür olmadığını söyleyen Schopenhauer, dünyada özgür olmanın tek koşulu olarak istemenin esaretinden kurtulmayı görür. Bunu gerçekleştirmekte bilgiyle mümkündür. Bilen insan egoist olmaz, hazların peşinden takılıp gitmez, diğer insanları da düşünür. Zaten yeterince zor olan bu hayatı daha da zorlaştırmaz, merhamet ve duygudaşlığı ön planda tutar. Bunu yapabilen objektif ve aydın olan insandır. Schopenhauer'e göre 'Ölünceye kadar özgürlüğü asla bilemeyiz ve dolayısıyla her iyi insanın ölümü genellikle huzurlu, hafif ve latif bir şeyse de bundan daha fazlası, bile isteye ölüm, neşeli bir ölüm, azizlerin ayrıcalığıdır.'²⁰

Schopenhauer düşüncesinde bu hayat yanılsamalardan ibarettir. Bir hazzı doyurduğumuzda mutlu olmayı beklerken, peşinden gerçekleşmesi beklenen yeni bir arzu daha gelecektir. İnsan bu tatminsiz kısır döngü içinde hırpalanıp çile çekmeye devam edecektir. 'Bunca sıkıntıya rağmen insan nasıl oluyor da hala yaşamak istiyor, ölümden korkuyor?' sorusu iç sesimizde yankılanacaktır. Schopenhauer de bunun cevabı iradedir, insanın doğuştan getirdiği yaşama istemesidir.

İnsan sınırlı aklıyla yalnızca bu dünyayı bilebilir. Buraya ait olanın bilgisini bilebilir. Schopenhauer'e göre dünya bozuk ve kusurludur, çünkü irade yanlış yola sapmıştır. Bu nedenle varoluşumuz da bir hatadır. Gerçek huzur ve dinginlik hali Nirvana'ya ulaşmakla

20 Arthur Schopenhauer, *Din Üzerine*, Toplu Eserleri 7, Çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul, 2015, s.216

gerçekleşecektir.

Ölümlerle varoluş değil, hayat sonlanır. Çürüyüp gidecek olan bedendir. İnsan ölür ama insan idesi ölmez. İnsan öldüğünde kendisi yok olur, bıraktığı her şey oradadır fakat onun bundan haberi olmaz. Yeniden doğumlarla insanlar meydana gelir ve herkes kendi payına düşen çilesini çeker. Böylece bu döngü devam eder. Yok oluş görüldüde olmuş olur, kendinde şey bundan etkilenmez.

Leibniz'in bu dünya için mümkün dünyaların en iyisi düşüncesine karşın, Schopenhauer kötümser yaklaşımıyla bu dünyayı olabilecek en kötü dünya olarak görür. Onun gözünde insan bu dünyaya sıkıntılarla boğuşmaya, ıstırap çekmeye, dünyaya gelişinin günahının bedelini ödemeye gelmiştir. Bu dünyadan iyilik, güzellik beklemek ve mutlu olmayı ummak beyhude bir çaba olacaktır. Böylesi bir dünyaya iyimser bakmak pekte gerçekçi olmayacaktır.

Nitekim ölüm tek ve gerçek kurtuluş yoludur. İnsan öldükten sonra ne olacağını kestiremediği için ölümsüzlüğü istemektedir. Belki bu dünyadan daha kötü bir yerdir düşüncesiyle, ölümden korkar ve ölümsüzlüğü ister. Oysa bilinç kaybolduktan ve beden artık hissetmeye başladıktan sonra insan acıyı da ölümü de hissetmeyecektir. Bu yanarak ölümlerde de böyledir, asılarak ya da boğularak ölümlerde de.

Canlılar doğum, yaşam ve ölüm döngüsünün içinde sürüp giden bir akış halindedir. Nihayetinde ölümlerle yüzleşilecek bir döngüdür. Önemli olan her insana verilen kısa yaşama süresinde aklımızı, ruhumuzu, bedenimizi iyi ve güzel olan şeylerle donatmak, diğer insanların yaşamını kolaylaştırmak adına merhamet, fedakarlık ve duygudaşlıkla yaklaşmak olacaktır.

Yarın hatta birkaç dakika sonra başımıza ne geleceğini asla bilemeyeceğimiz karanlık bir girdapta yaşamak isteriz. Belki daha çok acıyla karşılaşacağız, daha derin yaralar alacağız. Ama inadına yaşamak ve yaşatmak istiyoruz. Öyle ki elimize bir sihirli değnek verseler, ilk dileyeceğimiz ölümsüzlük olur. O kadar istiyoruz yani yaşamayı. Nerde bir kan ihtiyacı anonsu duysak, nerde bir yaralı görsek hemen müdahale eder, yaşatmak için elimizden geleni yaparız. İyi de yaparız. Madem yaşıyoruz, bari kahramanca, mertçe, insanca, insana yaraşır

bir şekilde yaşayalım. Ama bir gün öleceğiz. Bu gerçek hiç değişmeyecek. Öyleyse 'hiç' olmaktan da bu kadar korkmamalıyım. Ya da doğmazdan öncesini bilmediğimiz gibi hiç doğmadık varsayalım. Bu hayati da o kadar ciddiye almayalım.

Ölüm her canlı için vardır. Yeri, zamanı, şekli her canlı için farklı farklıdır. Onu korkarak değil de umutla, hevesle, mutlulukla beklemek, sona değil de mutlu bir sonsuzluğa gideceğini bilerek karşılamak doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

Cevizci, Ahmet, *Etik Ahlak Felsefesi*, Say yayınları, İstanbul 2015

Schopenhauer, Arthur, *Din Üzerine*, Say Yayınları, İstanbul, 2015

Schopenhauer, Arthur, *Dünyanın İstirabı Üzerine*, Çev. Ferhat Jak İçöz, Kafka Kitap, İstanbul, 2018

Schopenhauer, Arthur, *Hayatın Anlamı*, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul 2014

Schopenhauer, Arthur, *Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine*, Toplu Eserleri 6, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, 2016

Schopenhauer, Arthur, *İnsan Doğası Üzerine*, Çev. Elif Yıldırım, Oda Yayınları, İstanbul, 2015

Schopenhauer, Arthur, *Ölümün Anlamı*, Toplu Eserleri 11, Çev. Ahmet Aydoğan, Say Yayınları, İstanbul, 2016

Schopenhauer, Arthur, *Ölüm ve İçsel Doğamızın Yok Edilemezliği İle Olan İlişkisi*, İstanbul, 2014.

Özalp, Hasan, Farabi ve İbn-i Sina Düşüncesinde Ruh ve Ölüm Ötesi, İlahiyat Yay., Ankara, 2014.

Peterson, Hasker, Reichenbach, Basinger, *Akıl ve İnanç*, Küre Yayınları, İstanbul 2015

Taylan, Necip, İşlam Düşüncesinde Din Felsefeleri, İstanbul, 2013

Soysal, Deniz, "Schopenhauer'de Ölüm ve Ölüm Korkusu Üzerine, *Dört Öge*-Yıl 4-Sayı 8-Ekim 2015.